

Török József

MÁRIA AZ EGYHÁZ TANÍTÁSÁNAK FOLYAMÁBAN

A Jézus Krisztusban elérkezett üdvösség történelmi kezdete egy asszony szabad akaratából született igenlő döntéssel kapcsolódik össze, oly elválaszthatatlanul, hogy ez az igenlő döntés a történelem folyamán az egyes emberek, a kisebb-nagyobb közösségek, végül az egész Egyház – mármint a zárándok Egyház – üdvösséges célba érése érdekében újabb meg újabb igenlő döntéseket eredményez – melyekről a népi áhitat egyszerűen azt mondja: Mária hathatós közbenjárása Szentfiánál sohasem marad válasz nélkül.

Mária, aki az Egyház tanításának folyamában megjelenik, ugyanaz, mint aki a Szentírásban jelen van, ószövetségi előképek alakjában, majd Lukács evangélistánál Jézus magzati létének kezdetétől a Szentlélek eljövételéig. Ebből következik, hogy az Egyház tanításában Máriával kapcsolatban több dogma, kötelező erejű hittétel létezik. Ezeket időrendben vizsgáljuk, ám némileg kitágítva ezt a vizsgálódást, oly módon, hogy a tanulmány címe ez is lehetne: Szűz Mária alakja Lukács evangéliumától a Katolikus Egyház Katekizmusáig. A lukácsi biblikus alapok elemzését pótlandó, szükséges arra utalni, hogy minden későbbi, Máriával kapcsolatos dogmatikus kijelentés a Szentírás félreérthetetlen állításain nyugszik.

A következőkben e terjedelmes téma terén hármas felosztás segíti a jobb eligazodást.

Az első századok eszmélődései során az V. század derekáig világossá vált Mária szerepe. Mivel Isten Fia tőle született, ezért ő *Theotokosz*, vagyis saját személyében Isten Anyja.

Anyaságától elválaszthatatlan szüzessége és szentsége.

A XIX. és a XX. században végérvényesen meghatározott két dogma alkotja azt az egységet, amely az ő makula nélküli eredetét és dicsőséges végét – anyaságának központi tételéből származtatva – az üdvrendbe ágyazottan előadja.

Végül érdemes szólni a II. Vatikáni Zsinat állást foglalásának születéséről, az ezzel párhuzamosan futó cím – az Egyház anyja – kihirdetéséről és a formálisan még meg nem határozott témáról: Szűz Mária helye az üdvösség művében.

I.

A 431-es Efezusi (III. egyetemes) Zsinat története olyannyira ismert, hogy még az odaigyekvő püspökök utazás közbeni viszontagságai is fennmaradtak az utókor számára. Alexandriai Szent Cirill és Nesztoriosz krisztológiai vita során egymással élesen szembekerültek és a 431. június 22-én, az efezusi Szűz Mária-bazilikában megnyílt zsinat tett pontot erre a vitára, kimondva Mária istenanyaságát.

A kiindulópont Lukács 1,43; ahol az olvasható, hogy Mária az „Úr anyja”, és itt az „Úr” a szó legerősebb értelmében értendő. A nehézség és az elkeseredett viták sorozata (ha az egyéni küzdelmeket, püspökök letételét nem számítjuk) abból keletkezett, hogy a választás paradox kifejezésre esett – *Theotokosz* –, ami kifejezte a valóságot, ám egyben törékeny volt. Az „Istent szülő” kifejezésben a *tokosz* okozott gondot, mert túlságosan is életközeli fogalom: az akkori orvosok, természetbúvárok több mint száz szónál alkalmazták a *tokosz* végződést; így a szó együttese a legmagasabbat, az istenit az erőszaktól, szenvedéstől, vértől sem mentes, nagyon is hús-vér valóságú emberi eseménnyel kötötte össze. Márpedig a görögök számára Isten a mozdulatlan, romolhatatlan; tehát a szenvedni képtelen Istent belekeverni egy szülési folyamatba, az ő lealacsonyításának, sőt káromlásának tűnt.

Nesztoriosz bírálta ezt a kifejezést, érthető módon, mert ezt az Egyiptomból származó szókapcsolatot alkalmazták Izisz istenasszonyra is. Mivel félő volt, hogy Nesztoriosz gondolatmenete Krisztus egységének szétválasztását eredményezi, Cirill hevesen támadta Nesztorioszt, sőt elérte letételét, a zsinat pedig kimondta: Szűz Mária valósággal és tulajdonképpen értelemben Isten anyja. Érvként Cirill és társai azt hozták föl, hogy a szülés nem természetet, hanem személyt hoz létre: az anya nem valamit, hanem valakit szül. Mária Istent nem mint Istent szülte, hanem azt a valakit, aki Isten: a testté lett Istent. A bibliai alátámasztás pedig így szólt János prológusából: „és az Ige testté lett” (1,14). Szent János evangélista kijelentése: Isten és a test összekapcsolása épp olyan vakmerőségnek számított, mint az efezusi atyáktól fölpártolt *Theotokosz*.

A zsinat lecsengéséhez tartozik az a krisztológiai vita, ami Cirill és az antiochiai pátriárka, János között zajlott. A végső megállapodás, amelyben a – Mária Isten-szülő – csak egy kijelentés a többi között, azért fontos, mert figyelmeztet, hogy a vita igazában Krisztus személye körül zajlott és miatta kellett Mária szerepét, kilétét tisztázni. Megjegyzendő még, hogy a *Theotokosz* pontos latin fordítása: *Dei Genetrix*, ám a nyugati teológia inkább a *Mater Dei* elnevezést használta, annak hangsúlyozására, hogy ez az anyaság a biológiai kapcsolaton túl a lelki kapcsolatra is kiterjed. Úgy is lehet fogalmazni, hogy Mária mint anya formálta meg Jézus Krisztus humanitását – emberségét, ha ezen az utóbbin a testi és emberi-lelki valóságot értjük. A lelki kapcsolat pedig az első pillanattól kezdve Fiához és Fián keresztül annak bevégzendő majd bevégzett művéhez is fűzte Máriát. Ez az a kapcsolódási pont, amivel már a harmadik témára lehet utalni.

A *Theotokosz*-szal szembeni ellenvetések nem tűntek el, ám ezekre felelet gyanánt elégséges újfent hangsúlyozni: az Efezusi Zsinat atyái nem Máriát akarták

magasabb, őt nem vagy csak részben megillető helyre emelni, hanem Krisztus személyes egységét védelmezték, ahhoz ragaszkodtak.

Szűz Mária istenanyasági méltóságából következik, illetve ettől elválaszthatatlan, hogy a katolikus hittétel szerint Mária szűz a szülés előtt, a szülésben és a szülés után. Az apostoli atyák megelégedtek azzal, hogy a hitvallásban kijelentették: Jézus Krisztus születék Szűz Máriától. E hittitok magyarázata az egyházatyák kedves foglalatossága volt és az idézetek láncolata helyett legyen elég annak az összegzése, hogy Mária szüzességében miként érzékelték a természetfölötti valóság jelzését:

- a) az egyetlen, isteni *filiáció* jele,
- b) a *transzcendencia* jele
- c) a *préexisztencia* jele,
- d) az *új teremtés* jele,
- e) az *eroszon* túlszárnyaló, azt meghaladó *agapé* jele,

f) az evangéliumi *szegénység* jele, mert a testi szerelem föláldozásának legparadoxabb tényét foglalja magában. Mária szüzességének paradox volta az emberre lett Isten transzcendenciájának paradoxona.

A harmadik tényező, ami ugyan elválaszthatatlan, mégis lassabban tudatosult és került kibontásra az Egyház tanításának folyamatában, az Mária szentsége. Noha a Lukács-evangéliumban a lelőhelyek ott vannak (1,28; 1,35; 1,41; 1,45); idő kellett a következtetések levonásához. Keleten az egyházatyák, a női nemről alkotott antik elképzelésektől némileg befolyásolva Mária emberi gyöngeségektől mentességét nehezen tudták elképzelni, amikor maguknak az apostoloknak is megvoltak a hibáik, gyöngeségeik, sőt bűneik.

Nyugaton Szent Ágoston hamarabb döbbsent rá Szűz Mária büntől való mentességére, másként szentségére, pontosan a bűn súlyossága fölötti elmélkedései során, melyekre a különböző tévtanításokkal, elsősorban pedig a pelagiánizmussal szemben vívott küzdelmei kényszerítették. Valójában az eredeti bűn tanításának átgondolásával vetődött fel a probléma, és 1854. december 8-án jutott nyugvópontra.

II.

IX. Piusz pápa uralkodása (1846–1878) egyszerre volt mozgalmas és statikus, ezért hosszára nyúlt pápaságának pozitív-negatív tényezőin, összetevőin a történészek máig vitatkoznak. A teológia „divatirányzatainak fölkapott tervezői” a negatív tényezők közé sorolják az *Ineffabilis Deus* kezdetű bullát, amely végérvényes állásfoglalást jelent és egyben hittételt: „Szűz Mária szeplőtelenül fogantott, azaz létének első pillanatától kezdve mentes az eredeti büntől”. S ennek megokolása nem Mária érdemeiben rejlik, hanem „a mindenható Isten páratlan kegyelméből és kiváltságából Jézus Krisztusnak, az emberi nem Megváltójának érdemeire való tekintettel” történt ez az egyedi, egyszeri kivételezettség.

A „szent” vagy „szeplőtelen” fogantatás ünnepe Keleten a VII–VIII. század során keletkezett, különösebb teológiai vita nélkül. A IX. századtól a nyugati ke-

reszténységben néhány monostor adott neki otthont liturgikus kalendáriumában, ünneplésében Rómától az Alpokon túlig, sőt az angolszászok lakta szigetig. A XII. században Normandia szerzetesi közösségei szinte kézről kézre adták át egymásnak az ünnepet, miközben a szigorú Szent Bernát méltatlankodott az újdonság miatt. A *doctor subtilis*, Duns Scotus volt a következő században az a jelentős teológus, aki a szeplőtelen fogantatás lehetőségére, az üdvtervbe illő, illeszkedő voltára rámutatott; anélkül azonban, hogy a hittitkot kifejezetten állította volna. Nem volt könnyű dolga olyan nagy nevekkel szemben, mint Alexander Halensis, Albertus Magnus, Aquinói Szent Tamás, Szent Bonaventura. Nem mintha e nagy skolasztikusok nem lettek volna Máriát tisztelő jámbor szerzetesek-papok. Az okot abban találjuk meg, hogy a nyugati teológiában a pelagiánizmus miatt az eredeti bűn egyetemessége és a megváltás egyetemes szükségessége végletes formában fogalmazódott meg, és a következetességhez ragaszkodás nem tudta az egyszeri kivételt elfogadni.

Duns Scotus megfogalmazása, az „előre megőrzés” vagy „eredeti megőrzés” visszhangra talált a XIV. században olyannyira, hogy amikor a XV. században a nagy nyugati egyház-szakadás megszüntetése után végre föllélegezhettek a teológusok, akkor a Bázeli Zsinaton, 1439-ben a zsinati atyák a 36. ülészakon hittétként kihirdették a szeplőtelen fogantatást. Egyetlen, ám jelentős nehézséget az jelentett, hogy a Bázeli Zsinat ezen szakasza már a szakadás jegyében zajlott, hiszen a zsinat egy része előzőleg a pápától függetlenítette önmagát, mialatt a zsinat másik része útra kelt, hogy a pápa fősége alatt, előbb Ferrarában, majd Firenzében folytatódjon. Ebből a tényből eléggé világos azonban, hogy a szeplőtelen fogantatás a Bazelben maradt zsinati atyák számára csupán ürügy volt, hogy új dogma meghatározásával is tanúsítsák függetlenségüket a pápától.

A szakadár-zsinaton történt kihirdetés elégséges lett volna, legalábbis emberi szempontokat figyelembe véve, hogy a pápák a szeplőtelen fogantatást, mint a hittételt végleg elfelejtsék. IV. Szixtusz pápa azonban 1483-ban megtiltotta túlbuzgó teológusainak a december 8-i ünnep és annak tartalma támadását. A Trienti Zsinat (1545–1563) pedig az eredeti bűnről szóló tanítását pontosította, részben IV. Szixtusz pápa, s főképpen Szűz Mária iránti tiszteletből oly módon, hogy ki mondta: az eredeti bűnről megfogalmazott tanítás nem vonatkozik a boldogságos és szeplőtelen Szűz Máriára.

A Trienti Zsinat szelleme némileg megfakulván, kegyelemtani viták garmadáját zúdította az Egyházra. Az érdem – kegyelem kérdéskörével kapcsolatban természetszerűleg elevenedtek föl a viták, és előbb V. Pál (1616), majd XV. Gergely (1622) tiltották be a hiábavaló teológiai torzsalkodásokat. Abban a kulturális-szellemi-lelki-eszmei légkörben, amely a XVII. század első felében uralkodott, érthető módon a negatív hozzáállás kerekedett felül, és 1627–1644 között még a Szent Officium is (anélkül, hogy a pápai tévedhetetlenséget módjában állt volna elkötelezni) a formálódó vagy már eddigre kiformálódott hittitok hívei ellen foglalt állást.

XI. Kelemen pápa szuverén módon döntött, amikor 1708-ban december 8-át az egész Egyház számára nyilvános ünneppé tette, s mintegy előre jelezte, hogy a

következő, végleges döntés, intézkedés Péter katedrájáról történik, már nem a liturgikus ünnepléssel, hanem annak teológiai tárgyával kapcsolatban.

IX. Piusz pápa „politikai menekültként”, még 1849-ben az Egyház püspökeihez kérdést intézett a „Szeplőtelen Fogantatás” tanát illetően, s 603 püspök közül 546-tól pozitív, 18-tól negatív választ kapott. A többi vagy a forradalmak által okozott köz- és politikai állapotokra hivatkozva nem tartotta alkalmasnak az időt a kihirdetésre; vagy nem direkt, hanem közvetett definíciót akart. IX. Piusz pápa ezt az eredményt elégségesnek ítélte a dogma kihirdetéséhez és kellő teológiai megfontolás, megalapozás után a döntő lépést is megtette. A francia forradalom, majd a bécsi megegyezés után kialakított Európában és az új földrészekben a pápának nem volt más tennivalója, minthogy kihirdesse az új Mária-dogmát, felkeltve a sajtó bírálatát, meg az un. „tudományos körök” felhőrdülését? A kérdés jogos, azonban a válaszhoz az is hozzátartozik, hogy az Egyház túlnyomó többségét képező egyszerű hívek örömmel fogadták annak véglegesítését, amit az ünnepből meg a középkori prédikációkból nemzedékről nemzedékre átörökítve már úgyis tudtak. A pápa megfogalmazásában a hittétel így szól: „Szűz Mária szeplőtelenül fogantatott, vagyis létének első pillanatától kezdve ment az eredeti bűntől”. (Az „Ineffabilis Deus” kezdetű bulla, 1854. december 8.)

A másik, legújabbkori dogma Mária mennybevétele, amelynek lényegét már kihirdetése előtt évtizedekkel a teológusok a következőképpen fogalmazták meg: Szűz Mária halálával lelke Isten boldog színelátására jutott, teste pedig nem indult föloszlásnak, hanem nyomban a megdicsőült testek állapotára emelkedett. Mindezt pedig magától értetődően az előzőhöz hasonlóan ősi ünnep alapozta meg.

Szűz Mária *dies natalis*-a, égi születésnapja Keleten az V. századtól kezdve terjedt különböző neveken, s amikor néhány évszázaddal később az ünnep Nyugatra érkezett, többféle elnevezést mondhatott magáénak: *Ascensio Mariae*, *Dormitio*, *Assumptio*, *Transitus*. Mivel közvetlen forrásként csak az apokrif iratok jöhettek számításba, a IX. századi Paschasius Radbertusnak könnyű dolga volt, amikor Szent Jeromos tekintélye és neve mögé bújva azt írta, hogy Mária lelke élete végétével csatlakozott ugyan Krisztushoz, de hogy követte-e teste a lelkét, azt nem lehet tudni. A XI–XII. század fordulóján egy angol szerzetes – talán Szent Anzelm köréből – Szent Ágoston tekintélye és neve mögé húzódva hatásosan érvelt a Pszeudo-Jeromos kétségei ellenében. A hívő népet mindez nem érdekelte, hanem egyszerűen hitte, amit az ünnep tanított.

XII. Piusz pápának (1939–1958) jutott feladatul, hogy Mária mennybevételének dogmáját kimondja.

Mária mennybevétele dogmatizálásának távolabbi előzménye az Egyház folyamatos hite Keleten majd Nyugaton egyaránt. Közlebbi előzménye a teológiai vitákon túl az a kérelem-áradat, amelynek elsője még IX. Piusz pápához érkezett 1849-ben Malines érsekétől, a belga primástól. 1940-ig az illetékes vatikáni hivatalban 2500 olyan kérelmet tartottak számon, amely püspöktől érkezett. Végül pedig a pápai fakultások, a katolikus egyetemek túlnyomó többségének pozitív állásfoglalása mellett egyháziaktól 83.000, világi hívektől pedig 8.000.000 (nyolcmillió) kérelem érkezett a pápához. A hittétel megfogalmazása a bázis felől mutató igény szempontjából tehát kellően megalapozottnak mondható.

Az 1950-es év a 25 évenként ismétlődő „jubileum” miatt szentévnnek számított, ami a hitélet elmélyültebbé tételében valósult meg, szerte a világon. Ez év augusztus 15-én jelentette be a pápa, hogy szándékában áll november 1-jén kimondani Mária mennybevételének tényét, mint dogmát, a pápai tévedhetetlenség igénybevételével. Már előzőleg, a világ püspökeinek megkérdezése egyetemesen pozitív válaszról biztosította XII. Piuszt, ám ő a kihirdetés előtt, október 30-án még egy félig nyilvános, ünnepélyes konzisztóriumot tartott 35 bíboros és pátriárka, valamint 450 püspök jelenlétében az esetleges, fogalmazásbeli problémák kihirdetés előtti, végső elhárítására. A hívek vasfüggönyön innen és túl, mindennél örömmel fogadták, hogy a Péter-utód Jézus Krisztus anyjáról kötelező erővel tanította a következő megfogalmazásban: „Mária földi életpályája befejezése után testével és lelkével együtt felvétetett a mennyei dicsőségbe.” (*Munificentissimus Deus* apostoli konstitúció, 1950. nov. 1.) Feltűnő, hogy nem a *post mortem*, hanem „a földi életpályája befejezése után” kifejezés szerepel. A konstitúció nem akart dönteni Mária halálát illetően, mert két vélemény van: előbb meghalt és az elszenderülése egybeesett megdicsőülésével; a másik nézet szerint halál nélkül öltözött be a végleges állapotba. Szándékos a pápa részéről, hogy nem mennyországról beszélt, mint a célbaérkezés helyéről, hanem inkább a célbaérkezés állapotáról. És figyelemreméltó a kihirdetés ideje: Mindenszentek ünnepe. Ez a szentek egységén túlmenően ekkleziológiai háttérrel ad az egész ünnepnek. A teológusok a Szentírásból formális bizonyítékot nem tudtak fölhozni e dogma alátámasztására, azonban a hívő érzék vagy a hit érzéke számára biztos, sőt természetes volt, hogy Mária anyasága és szüzessége egyszerre szellemi-lelki és testi valóság, ez utóbbinak pedig hatása kellett, hogy legyen Mária földi élete végére: nála az innenső parttól elrugaszkodás a révbeérkezéssel egybeesett: azonnal megkapta a teljes üdvösséget.

Ha a múlt századi Mária-dogmát felhördülés követte, akkor ezt méginkább „negatív sajtóvisszhang”. A sajtótörténészek talán egyszer majd megírják, milyen erők és irányzatok mozgatták azt a jól összehangolt akciót, amely a katolikus hit legújabb – ám ugyanakkor ősi – hittételét akarta hihetetlenné, sőt nevetségessé tenni. Ugyanakkor a XX. század második felének vallásossága nem felülről kiadott parancs alapján integrálta a mennybevétel hittitkát, mert az már régen megtörtént.

Az eddig ismertetett Mária-dogmák középpontjában ott áll a bibliai Mária, a *Theotokosz*, aki szűz és szent – s ennek előzménye, föltétele a magzati lét első pillanatától kezdve élvezett kivételezettség, végkövetkezménye pedig a késedelem nélküli eljutás-bejutás a mennyei dicsőségbe.

III.

Az 1950-es eseménynek még nagyobb súlyt ad az a tény, hogy a pápai tévedhetetlenség 1870-ben történt dogmatizálása óta először (és e tanulmányig csak egy másik eset van!) történt meg az, hogy a Péter-utód élt a hivatalának biztosított tévedés-mentességgel és ünnepélyes-kötelező tanítást adott. Röviden abban lehet összegezni a Mária dogmák következményeiben végbement fejlődést, hogy a sze-

mély identitásának – mondhatni háromszoros – három szakaszban történt biztosítása után, 1950 óta az a kérdés vetődik föl (noha ennek is sokszázados előzménye van), hogy Mária milyen szerepet vállalt az üdvösség megszerzésében és annak közvetítésében? Két cím fedti ezt a tevékenységet, a *corredemtrix* és a *mediatrix*. A II. Vatikáni Zsinaton ezek körül komoly viharok zajlottak. Mindkettő egyszerre értelmezhető helyesen és helytelenül, legtöbbször az értelmező előzetes állásfoglalása, valamint „kondicionáltsága” alapján, noha ennek nem szükséges tételen és szóban megfogalmazódnia.

A II. Vatikáni Zsinat mariológiai tanításának helyes értékeléséhez szükséges ismerni az előzményeket, melyek végül a *Lumen Gentium* kezdetű dogmatikus konstitúció 8. fejezetét, s annak közvetítésével a Katolikus Egyház Katekizmusában rögzített állásfoglalást is eredményezték.

A Szűz Máriáról szóló tanítás újrafogalmazását folyamatosan végigkísérte egy látszólagosan formai probléma, amelynek fontosságát a „zsinati szakértő” teológusok jobban átlátták, mint a zsinati atyák lelkipásztori munkásság után apostolutódi rangra emelt sokaságának jelentős része. Ez a probléma pedig kezdettől, vagyis az előkészítő bizottság munkájának első szakaszától jelen volt: a Szűz Máriáról szóló tanítás önálló zsinati dokumentumban kerül kifejtésre, vagy valamely más megnyilatkozás részét képezi-e? Az első zsinati ülősszak után, 1963. januárjában született döntés alapján önálló tervezet készült és került szétküldésre. Az osztrák és német zsinati atyák legtekintélyesebb teológusa, Karl Rahner több társa támogatásával, az ökumenizmus szempontjainak érvényre juttatását hangoztatva az önálló tervezet ellen érvelt, és pedig sikerrel. Előbb a fuldai konferencia, vagyis a német nyelvterület zsinati atyáinak szervezete tette magáévá a német teológusok legjelesebbje s a köréje csoportosultak állásfoglalását, melynek sarkalatos pontja volt a „Mária, minden kegyelem közvetítője” cím elhagyása. Utána a zsinat második ülősszakának kezdetén már Köln érseke, Joseph Frings bíboros javasolta a Szűz Máriáról szóló szövegtervezet beépítését az Egyházzal szóló dokumentumba. A vélemények-ellenvélemények összecsapása egy hónap alatt lezajlott és 1963. október 29-én a zsinati atyák csekély többséggel megszavazták az Egyházzal és a Máriáról szóló szövegtervezetek egybeolvasztását. Ezt a megoldást 1114-en támogatták, a megkívánt legkevesebb többség 1097 szavazat volt, tehát mindössze 17 állásfoglaláson múlt e formainak látszó kérdés illetően rendezése. A kérdés tartalmi vonatkozásai később váltak egyértelműen világossá.

VI. Pál pápa érzékelte a Mária-tisztelet megvitatása, újrafogalmazása körül kialakult polarizálódást, ezért a reá oly jellemző módon kiegyenlítő megoldást keresett és talált egyesek számára váratlan, mások számára annál inkább várt, mert remélt közbejöttével, ami a „Mária az Egyház anyja” cím kihirdetésében valósult meg.

A II. Vatikáni Zsinat 3. ülősszaka 1964. november 21-én a *Lumen Gentium* kezdetű dogmatikus konstitúció kihirdetésével zárult és túlzás nélkül állítható, hogy ez a legfontosabb zsinati szövegnek tűnt már akkor, s folyamatosan annak bizonyul azóta is. A konstitúció 8. fejezete Szűz Máriáról szól, s őt Krisztus és az Egyház misztériumának összefüggéseiben tárgyalja oly módon, hogy üdvtörténeti szerepéről szólva nem alkalmazza sem a *mediatrix*, sem a *corredemtrix* jelzőket. VI. Pál pápa ugyanakkor ezt az alkalmat fölhasználva – mintegy a zsinat mellett és fölött –, kihir-

dette a Máriának adományozott *Mater Ecclesiae* címet, noha a teológiai bizottság a dokumentum szövegében ezt is szándékosan kerülte. E cím hosszú zsinati előtörténetre tekintett vissza, hiszen Suenens és Montini bíborosok már az első ülásszak alatt beszédeikben (1962. december 4. és 5.) más címek mellett ugyan, ám alkalmazták. Az Egyház története során azonban minden ősisége ellenére (először egy V. századi sírfeliraton jelent meg) kevésszer fordult elő. A pápa *extra concilium* jelentette ki, s ezzel felelt pozitív módon. A zsinati atyák négyötöde minden megelégedés ellenére kitörő örömmel, tapsviharral viszonzta a Mária-tisztelet újabb dogmatikus szempontjának legfelsőbb szintről történt közlését. Az egyötöd, amely a Mária-kultusz előretörésétől féltette az ökumenikus mozgalom addigi és jövőbeni eredményeit, tartózkodott a véleménynyilvánítástól.

A Szűz Máriáról szóló tanítás ezzel olyan ekkleziológiai színezetet nyert, amely Mária alakját illetően egyszerre segít az esetleges túlzások és a szűkkeblű, ellentétes irányú megnyilatkozások kiküszöbölésében oly módon, hogy a *Mater Christi* és *Mater Ecclesiae* szerepének további tisztázását az üdvösség megszerzésében és annak közvetítésében sem nem gátolja, sem nem serkenti, hanem elégséges időt és teret enged az *anya misztériuma* szemlélésének.

Az Egyház ugyanis minél tovább szemléli a kereszt alatt álló asszonyt, a Szentlélek vezetésével és sugallatára annál jobban megérti előképe és anyja pótolhatatlan tevékenységét, amely ott és akkor a látszólagos tehetetlenség mögött megmutatkozott az együtt szenvedésben, s azóta pedig folyamatosan kibontakozik az Egyház tagjai és az egész emberiség iránt viselt együttérzésben. A tanító Egyház állandóan tudatában van annak, hogy nem saját bölcsességének köszönhetően tud egyre többet Szűz Máriáról, hanem azért, mert Isten engedi fölfedezni Mária misztériumát.

Irodalom

Az Efezusi Zsinat (431) történetét lásd Vanyó László: Az ókeresztény Egyház és irodalma (1980) c. művében, 681–690. oldalakon. Nélkülözhetetlen eligazítást nyújt a mariológia terén Schütz Antal: Dogmatika c. összefoglaló művének vonatkozó fejezete. Az 1. kiadás 1922-ben jelent meg, I. 500–528; a 2. kiadás 1939-ből való, abban lásd 616–648. oldalakat. Az un. zsinat utáni teológia eredményeit is feldolgozza Előd István: Katolikus dogmatika c. műve, melynek 1. kiadása (1978) a 625-től a 660. oldalig, a 2. kiadása (1981) pedig a 636-tól a 700. oldalig tárgyalja a mariológiát. A II. Vatikáni Zsinat kevésbé ismert eseményeiről fontos adalékot tartalmaz R. M. Wiltgen: *The Rhine Flows into the Tiber*, 3. kiadás, 1985.

A *Mater Ecclesiae* történetének terjedelmes tárgyalása René Laurentin tollából származik: *La proclamation de Marie „Mater Ecclesiae” par Paul VI.* in: Paolo VI. e i problemi ecclesiologici al concilio, Brescia, 1989, 310–375.

FÜGGELÉK

A Katolikus Egyház Katekizmusának legfontosabb tanításai Szűz Máriáról

- 508 Éva leszármazottjai közül Isten kiválasztotta Szűz Máriát, hogy az ő Fiának anyja legyen. Ő „kegyelemmel teljes és a megváltás legnagyobb gyümölcse”. Fogantatásának első pillanatától tökéletesen ment volt az eredeti bűn szennyyétől, és tiszta maradt egész élete folyamán minden személyes bűntől.
- 509 Mária valóban „Isten Anyja”, hiszen Isten örök Fiának az anyja, aki emberré lett, aki maga az Isten.
- 510 Mária valóban „szűz maradt az ő Fia fogantatása közben, szűz maradt szülés közben, szűz maradt őt hordozva, szűz maradt őt keblén táplálva, szűz maradt mindig”, egész lényével „az Úr szolgálóleánya” (Lk 1,38).
- 511 Szűz Mária „szabad hittel és engedelmességgel közreműködött az emberiség üdvözítésében”. Igen-jét „az egész emberiség nevében” mondta ki. Engedelmessége által új Éva lett, az élők anyja.
- 973 Az anyagi üdvözlés „Fiat”-ját kimondva és beleegyezését adva a Megtestesülés titkához, Mária már közreműködik az üdvösség egész művében, amit Fiának kell beteljesítenie. Mária mindenütt Anya, ahol Krisztus az Üdvözítő és a Titokzatos Test Feje.
- 974 A Boldogságos Szűz Mária, miután földi életének pályafutását bevégezte, fölemeltetett testben és lélekben az ég dicsőségébe, ahol már részesedik Fia feltámadásának dicsőségében, elővételezve Teste minden tagjának feltámadását.
- 975 „Hisszük, hogy Isten szent Anyja, az új Éva és az Egyház Anyja, folytatja anyai küldetését Krisztus tagjai felé”.

József Török

Maria im Verlauf der Lehre der Kirche

Der Verfasser fasst die Lehre der katholischen Kirche über Maria eingehend und geschichtlich zusammen.

In den ersten Jahrhunderten, bis zum Ende des 5. Jahrhundert wurde die Rolle Mariä klar: Sie ist die Theotokos, d.h. Mutter Gottes. Ihr Heiligtum und ihre Virginität ist von Ihrer Mutterschaft untrennbar.

Zwei Dogmen über Ihre Immaculata conceptio (unbeflecktes Empfängnis) und Aufnahme in den Himmel der 19. und 20. Jahrhunderten bilden eine Einheit.

Die neueste Lehre über Jungfrauengeburt Mariä wurde während des 2. Vatikanischen Konzil ausgeformt und zusammengefasst und hat durch Paul VI. in Mater Ecclesiae ihre Gestalt erhalten.